

FYLKESRÅDSSAK

Sak 91/14

Løpenr.: 16081/14
Saknr.: 13/2281-8
Ark.nr.: 060 & 31SAKSARKIV
Dato: 06.05.2014

Til: Fylkesrådet
Fra: Fylkesråd for næring, kultur og helse

FOLKEBIBLIOTEK I TROMS 2013 - STATISTIKK

Innstilling:

∴

Fylkesrådet tilrår fylkestinget å fatte slikt vedtak:

Fylkestinget tar saka til orientering.

∴

∴

Saksutredning:

Bibliotekplan og lovendring

Bibliotekplan for Troms 2011-2014 er et styringsdokument for fylkeskommunen, og det ligger i planforutsetningene at alle involverte samarbeidsparter har som intensjon å arbeide i henhold til planen. Planprosessen ble gjennomført i et nært samarbeid mellom fylkeskommunen og kommunene. Planen tar utgangspunkt i bibliotekene som et være- og møtested, et sted for å lære, for å oppleve og for å delta aktivt. Planen har som målsetting å

- bidra til at alle innbyggerne i fylket har tilgang til et bibliotektilbud av god kvalitet
- bidra til en bedre utnyttelse av de samlede bibliotekressursene
- legge et godt grunnlag for bibliotekutvikling og samarbeidsløsninger for bibliotekene i fylket
- legge til rette for at statlige utviklingsmidler kan utløses til bibliotek i fylket

Bibliotekenes virksomhet er hjemlet i Lov om folkebibliotek. Loven ble revidert i 2013 og lovendringa trådte i kraft fra 1.1.20 14. Revisjonene innbar endring i formålsparagrafen som nå har ordlyden (endringer i kursiv): «Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, *gjennom aktiv formidling* og ved å stille bøker og *andre medier* gratis til disposisjon for alle som bor i landet. *Folkebibliotekene skal*

være en uavhengig møteplass og en arena for offentlig samtale og debatt. Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. *Bibliotekenes innhold og tjenester skal gjøres kjent.* Folkebibliotekene er ledd i et nasjonalt biblioteksystem.» Lovendringa innebærer et ønske om å styrke det fysiske biblioteket som møteplass samtidig som kravet til utadretta aktivitet forsterkes.

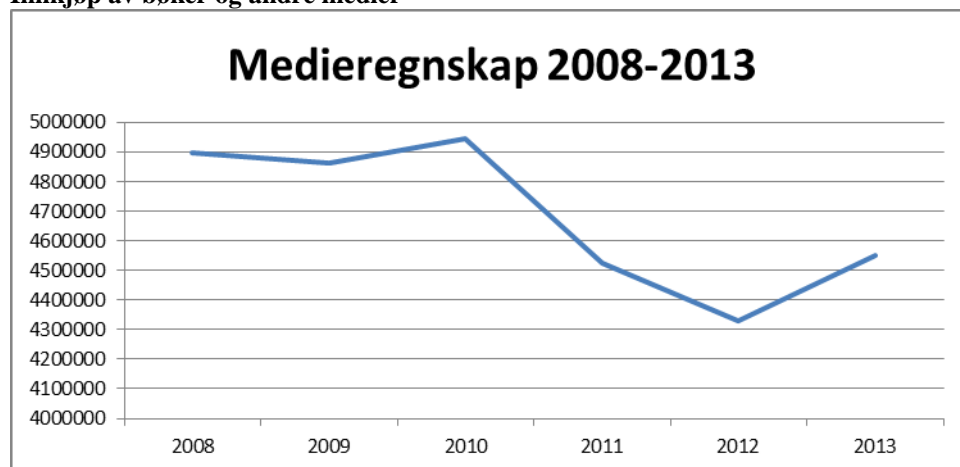
Status og utfordringer for kommunene i Troms

Tromsø bibliotek er fortsatt et viktig fyrtårn for bibliotekene i Troms, men også flere andre bidrar nå med utviklingsprosjekter som får nasjonal oppmerksomhet. Det nye biblioteket i Kunnskapsparken på Finnsnes, med tett samarbeid med Universitetsbiblioteket i Tromsø, er ett av disse. Mange kommuner er involvert i eksternt finansierte utviklingsprosjekter. Kommunene er også i ferd med å tilrettelegge biblioteklokale i tråd med forventningene i ny lov. Gratangen og Lenvik fikk nye lokaler i 2013 og mange kommuner arbeider med oppgradering av lokaler, de fleste i samarbeid med fylkesbibliotekets prosjekt Bibliotekrom i Troms. Noen av kommunene som *ikke* deltar i utviklingsarbeid har ekstremt små ressurser til bibliotek og minimale tilbud til innbyggerne.

Ressurstilgang

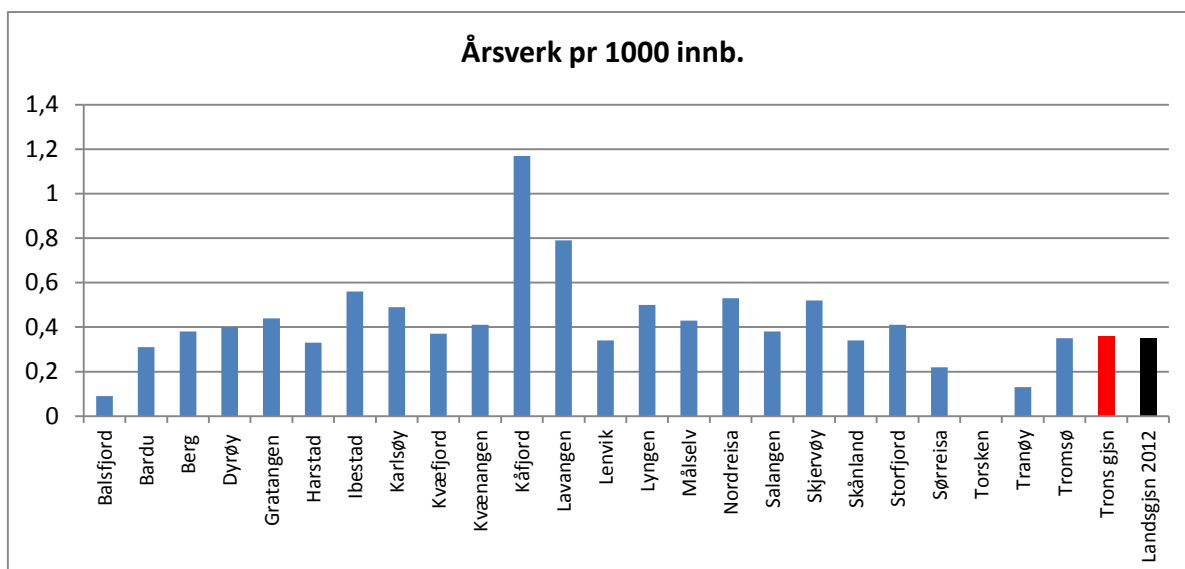
Personalressurser og tilgang til bøker og andre medier er begge grunnleggende størrelser for bibliotekenes tilbud. De siste årene har flere kommuner både redusert innkjøpsbudsjettene og skåret ned i stillingsressursene. Kulturutredninga (NOU 2013:4) uttalte at bibliotekene åpenbart har vært underfinansiert og nedprioritert de siste årene. Dette er også tilfelle i en del kommuner i Troms.

Innkjøp av bøker og andre medier

Utgiftene til innkjøp av bøker og andre medier til folkebibliotek gikk kraftig ned på fylkesnivå fram til 2012, men siste året har det vært ei viss økning. Likevel hadde tre av fem kommuner like mye eller mindre til innkjøp av bøker og andre medier pr innbygger i 2013 sammenlignet med 2010. Dette gjelder alle de store kommunene, som Tromsø, Harstad, Lenvik og Nordreisa. Balsfjord har redusert utgiftene med mer enn 50%, og brukte i 2013 kr 6,50 pr innbygger til innkjøp av bøker, mot et fylkesgjennomsnitt på kr 27,60. Også Bardu, Tranøy og Tromsø lå under snittet. Kommunene Tranøy og Berg har likevel økt ressursene til bibliotek de siste årene i vertskommunesamarbeidet med Lenvik.

Årsverk pr innbygger. Folkebibliotek i Troms

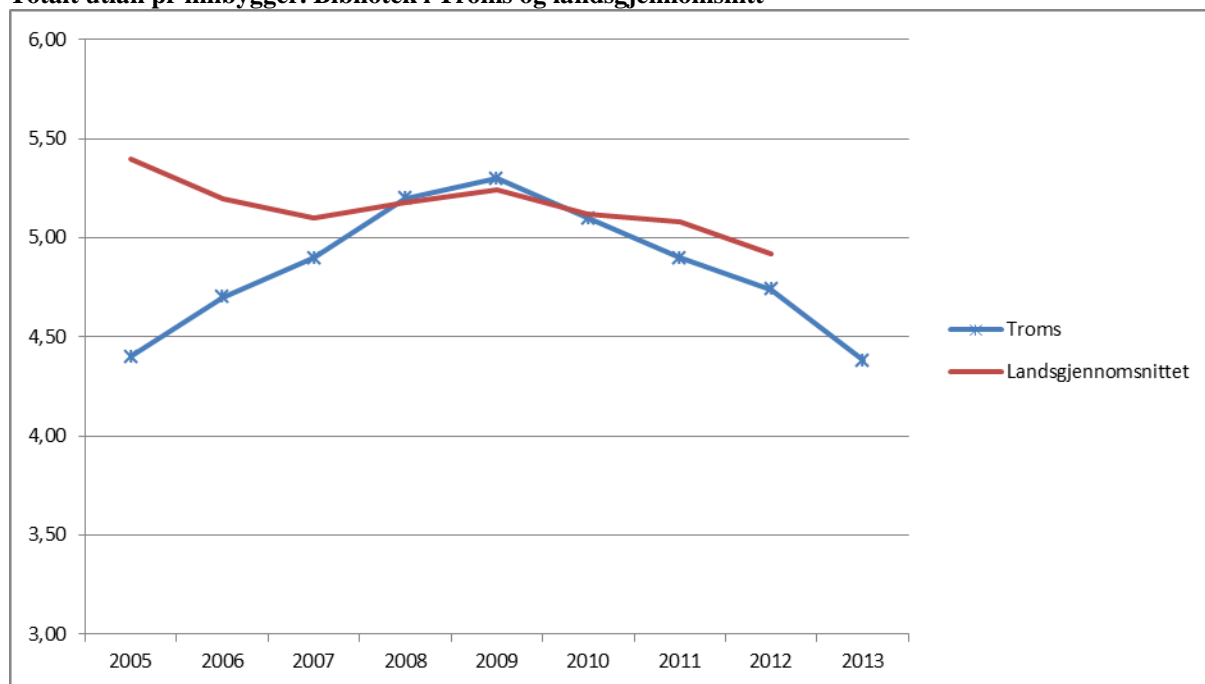

I 2012 var landsgjennomsnittet 0,35 årsverk pr 1000 innbyggere. Flere små kommuner i Troms lå under dette i 2013, der Balsfjord, Sørreisa og Tranøy hadde forholdsvis minst stillingsressurser. I Balsfjord ble stillingsressursen halvert, fra 1 til 0,5 stilling i 2013, også i Storfjord ble stillinga redusert fra hel stilling. Også i små kommuner kreves det et visst minimum av stillingsressurs for å lede og drive en faglig god bibliotekstjeneste i tråd med nasjonal politikk. Bibliotekloven hjemler krav til kompetanse i biblioteksjefstillinger. Med mindre enn ei hel stilling tilgjengelig er dette kompetansekravet nesten umulig å innfri. I 2013 hadde 11 kommuner i Troms mindre enn ei stilling til bibliotek. Mangelen på fagkompetanse blir til en viss grad kompensert for gjennom samarbeid på regionnivå.

I tillegg til de kommunale ressursene til bibliotekvirksomheta kommer fylkesbibliotekets ressurser til innkjøp og utvikling og eksterne utviklingsmidler. Til sammen mottok bibliotek i Troms 1,275 mill. kroner i bibliotekutviklingsmidler fra Nasjonalbiblioteket i 2013. Det er også tildelt RUP-midler til bibliotekprosjekt. Fylkesbiblioteket mottok tilskudd fra Nasjonalbiblioteket til prosjektene *Bibliotekrom i Troms* og *Psykisk helse for barn og unge*, totalt 875.000 kroner. Utpøving av vertskommunemodellen i Senja-kommunene, regionsamarbeidet i Nord-Troms og utvikling av samarbeidet i Kunnskapsparken er andre prosjekt som fikk eksterne midler i 2013.

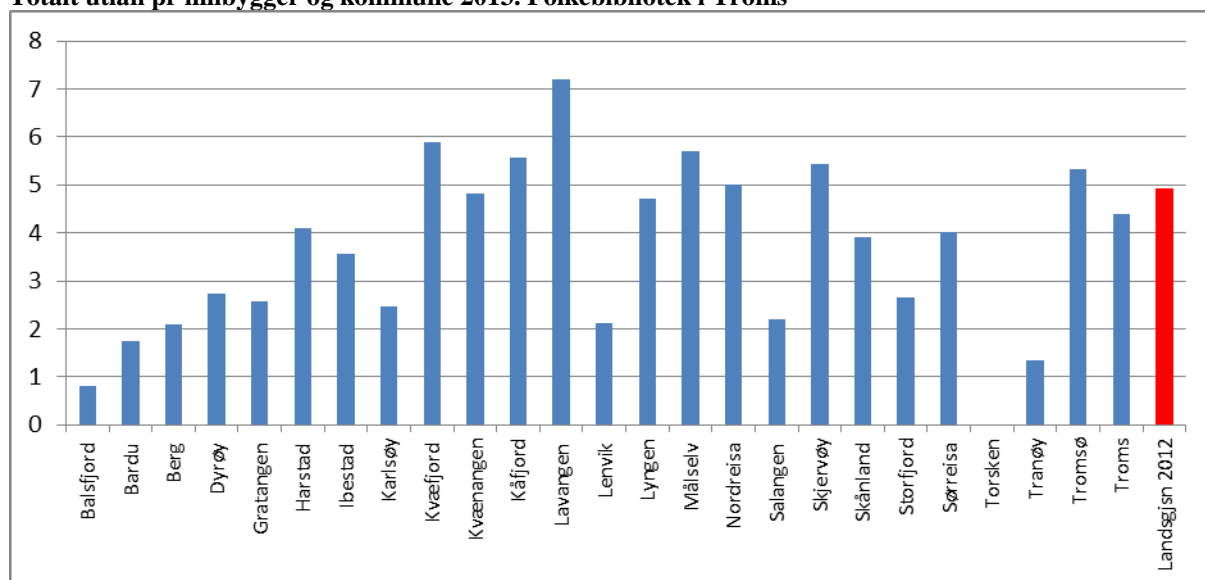
Utlåns- og besøksstatistikk

Totalt utlån pr innbygger. Bibliotek i Troms og landsgjennomsnitt

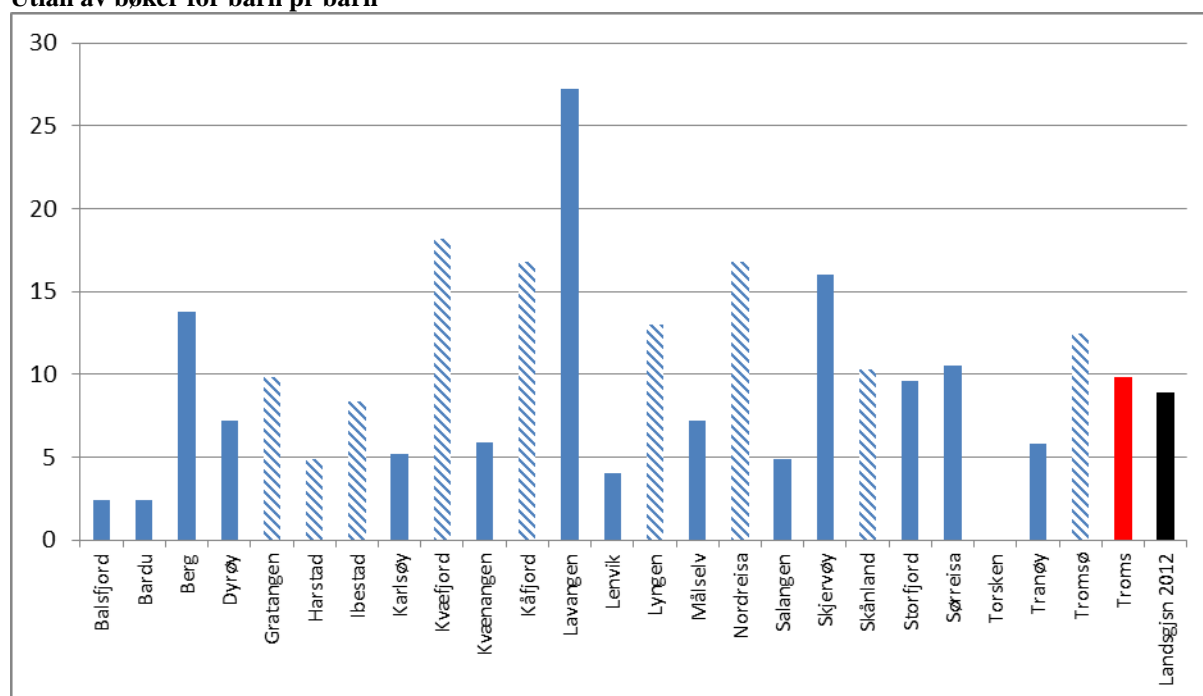

Etter at utlånet fra bibliotekene i Troms over tid lå langt under gjennomsnittet for landet endret tendensen seg i Troms da Tromsø bibliotek tok i bruk sitt nye hovedbibliotek i 2005. Deretter økte utlånet jevnt fram til 2009 og kom opp på landsgjennomsnitt fra 2008. Nå er det en nedadgående tendens både på landsplan og i Troms.

Totalt utlån pr innbygger og kommune 2013. Folkebibliotek i Troms

Utlån av bøker for barn pr barn¹

Utlånet av bøker til barn i folkebibliotek Troms er i snitt over landsgjennomsnittet. De kommunene som har særlig høyt utlån av barnebøker har enten tilgang til bokbuss og /eller de formidler litteratur for barn aktivt og systematisk i samarbeid med andre som arbeider med barn, som lærere, førskolelærere og helsesøstre. Det er tre bokbuss i Troms, en samisk buss i Kåfjord betjener også Lyngen og Nordreisa, en buss i Tromsø går også i Karlsøy og den fylkeskommunale bok- og kulturbussen i Sør-Troms.

Lenvik hadde stengt en lengre periode i 2012 på grunn av flytting, der var utlånet lavere i 2013 enn i årene før.

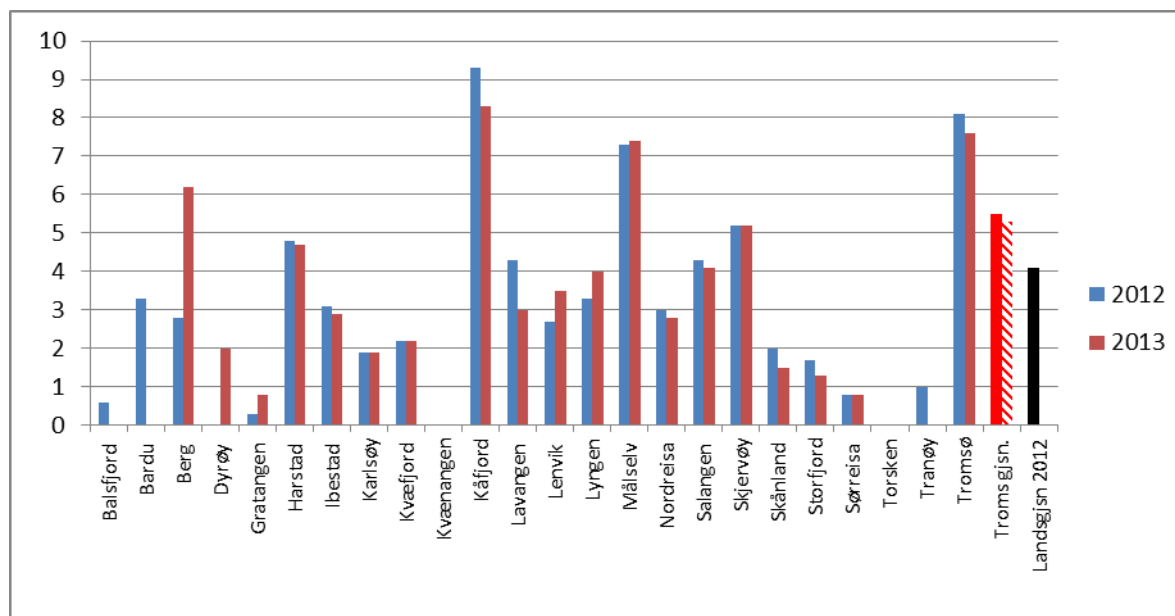
Utlån e-bøker

Som første fylke i landet etablerte Troms i samarbeid med Tromsø kommune et fylkesomfattende tilbud av e-bøker i mars 2013. Alle kommuner unntatt Balsfjord og Torsken har tilgang til tilbudet, i tillegg er også Longyearbyen med. Troms deltar i Kulturrådets prøveordning for distribusjon av innkjøpt norsk skjønnlitteratur som e-bøker. Ikke før i oktober 2013 ble det mulig å kjøpe inn annen litteratur til basen. E-bøker er et godt virkemiddel for å tilby bibliotekstjenester til utkantene og svært godt egnet for Troms. Utlånet i 2013 var lite, totalt 2513 utlån, dette skyldtes begrenset tilbud og lav markedsføring. Dette er bedret og statistikken for 2014 viser økning.

Besøk

Besøk pr innbygger i folkebibliotek i Troms 2013

¹ Beregnet på aldersgruppa 0-14 år pr 1.1.12. Omfatter også e-bøker. Skravert søyle er kommuner med bokbusstilbud til skoler og barnehager. Også Karlsøy har bokbusstilbud, men utlånstallene inngår i statistikk for Tromsø

Besøksstatistikken innhentes i de fleste bibliotek gjennom stikkprøver, noen har elektroniske tellere. I de fleste tilfeller er denne statistikken mindre pålitelige enn utlånstallene, men det er likevel grunn til å anta at de er uttrykk for en tendens. Det er også den eneste tilgjengelige størrelsen for å måle bibliotekenes rolle som møteplass og arena for arrangementer og opplevelser.

Stor bruk av Tromsø bibliotek gjør at også gjennomsnittlig besøkstall på fylkesnivå er høyt. Nord-Tromskommunene som har levert statistikk, med unntak av Storfjord, har også høye besøkstall. Også i Harstad, Målselv og Salangen var mye besøkt, i Salangen er biblioteket viktig for de mange asylsøkerne. Berg har erfart en markert økning i bibliotekbruk som resultat av utviklingsarbeid. Også Lenvik hadde forholdsvis stort besøk i 2013 med tanke på at biblioteket var stengt en periode i forbindelse med flytting.

Biblioteket som studiebibliotek

Både Nord-Troms bibliotekene, bibliotekene i Midt-Troms og Tromsø bibliotek legger til rette for voksne under utdanning. Dette innebærer både tilgang til arbeidsplass og innlån av litteratur. I tilknytning til Kunnskapsparken er det utarbeidet et formalisert samarbeid mellom Universitetsbiblioteket og Lenvik bibliotek. Dette er et vesentlig arbeidsfelt som det ikke hentes ikke inn egen statistikk for.

Analyse

Nedgangen i utlån på nasjonalt nivå blir sett som en konsekvens av nedgang i ressurser til bibliotekene.

Tromsø bibliotek har en egen skoletjeneste og har lang tradisjon med utadretta arbeid for barn. Økt utadretta aktivitet for voksne siden 2005 har bidratt til store besøkstall, men også beliggenhet og tilgjengelighet, med lørdags- og søndagsåpent, bidrar til stor bruk. Stor aktivitet og tilgjengelighet krever store personalressurser.

Innkjøp av bøker og andre medier pr innbygger. Tromsø regnskap

2009	2010	2011	2012	2013
22,08	26,16	22,16	20,11	19,37

Totalt utlån pr innbygger Tromsø

2009	2010	2011	2012	2013
6,25	6,18	6,09	5,54	5,33

Ressurser til innkjøp av bøker og andre medier til Tromsø bibliotek er redusert siden 2010. Det kan være en sammenheng mellom reduserte besøkstall og totale utlånstall på den ene sida og reduksjon i tilbudet på den andre. Tromsø er viktig for resten av fylket, både som fyrstårn, men også som fellesressurs for lånesamarbeid, tilbud til besøkende og faglig utvikling. Det er derfor viktig for resten av fylket at Tromsø opprettholder et godt bibliotektilbud.

De seks Nord-Tromskommunene har stort utlån og høye besøkstall. Alle unntatt Kvænangen hadde et utlån til barn over snittet i Troms, alle uten Storfjord hadde et totalutlån over snitt og Skjervøy, Lyngen og Kåfjord hadde besøkstall over snitt. Regionen har i flere år arbeidet systematisk med felles kompetansearbeid og felles planlegging. De siste årene har de gjennomført et utviklingsarbeid med systematisk litteraturformidling for barn og foreldre i samarbeid med skoler, barnehager og helsesøstre.

I Senjakommunene Lenvik, Berg og Tranøy har det vært gjennomført et forsøk med Lenvik som vertskommune og med utvikling av de små bibliotekene i forlengelse av skolen. Særlig i Berg er det utviklet et utadretta samarbeid mellom bibliotek og lokalsamfunnet for øvrig. Dette har gitt gode resultater i Berg kommune. Også i Tranøy har aktivitet og utlån økt i perioden. Det avklares nå om ordninga skal videreføres, og om også Torsken skal delta.

I Lenvik må økning i besøkstallet, til tross for at biblioteket var stengt for flytting, sees som resultat av nye sentralt beliggende biblioteklokaler. Det nye biblioteket gir en ny kvalitet ikke bare til Finnsnes, men også til regionen rundt som et sted for å være og møtes, for å lære og for å oppleve. Samlokalisering og samarbeid med museet er under utvikling.

Både Nord-Troms og Senjakommunene har mottatt eksterne utviklingsmidler, både fra Nasjonalbiblioteket, Fylkesbiblioteket og RUP-midler. Begge prosjektområdene er uttrykk for at økte ressurser gir økte resultater.

I alle kommuner med bokbusstilbud, med unntak av Harstad, er det høyt utlån av bøker til barn. I de fleste av disse kommunene arbeides det aktivt mot barn på flere måter, men bussen er en del av årsaka til suksessen. Å avklare muligheten for å etablere bokbuss i Midt-Troms er et tiltak i bibliotekplanen.

Torsken har ikke levert statistikk på flere år. Balsfjord har hatt en kontinuerlig nedgang i ressurser til bibliotektenester og tjenesteproduksjon de siste årene. En del av lånerne ved Tromsø bibliotek er bosatt i Balsfjord. Tromsø bibliotek er likevel ikke et alternativ verken for barn eller andre mindre mobile grupper. Verken Torsken eller Balsfjord deltar i det felles e-boktilbudet i Troms.

Utfordringer og behov

Budsjettene for innkjøp av bøker og andre medier til bibliotekene i Troms har bare unntaksvis holdt tritt med prisøkninga de siste årene. Uten mulighet til å vedlikeholde samlingene opphører bibliotekene å være bibliotek, og går i beste fall over til å være lokale møteplasser uten selvstendig innhold. Bibliotekenes innkjøpsbudsjetter er i utgangspunktet så små at nedskjæringer ikke har noen vesentlig effekt på kommuneøkonomien, derimot kan små reduksjoner gjøre at brukerne taper interessen for bibliotekenes tilbud.

Biblioteksektoren i Troms er i stor grad organisert i samarbeid på regionnivå. De regionale fellesskapene betyr større fagmiljøer og felles planverk. P.g.a. lange avstander utøves mye

samarbeid ved hjelp av telestudioer. Innenfor regionene utvikles fellestjenester på regionnivå, felles rutiner og standarder og det gjennomføres felles arrangementer og turneer. Samarbeidene holdes i stor grad i gang ved hjelp av eksterne prosjektmidler, noe som bidrar til utviklingsarbeid, men som på sikt er en krevende måte å holde organisasjonen gående på. Det er behov for en felles personalressurs til å koordinere de regionale fellesskapene.

Bokbuss er et særlig effektivt virkemiddel i formidling av litteratur for barn. Det er ønskelig å etablere en ny bokbuss i Midt-Troms for å kompensere for utfordringer med små enheter og lange avstander.

Det er ei utfordring å få tilgang til ny litteratur som e-bøker, og det er nødvendig at det utvikles en nasjonal politikk som gjør dette mulig.

Formidling av tjenester og aktiviteter generelt av digitale tjenester spesielt forutsetter bruk av digitale verktøy som nettsider og sosiale medier. Dette er ei stor utfordring for de små bibliotekene med begrensede tidsressurser. Det må derfor vurderes om det kan etableres felles netjtjenester for bibliotekene, og hvordan dette eventuelt skal organiseres og driftes.

Økonomiske og administrative konsekvenser:

Saka har ingen økonomiske eller administrative konsekvenser.

Tromsø, 06.05.2014

Line M. Sandberg
fylkesråd for næring, kultur og helse

Vedlegg: Statistikk Folkebibliotek

...